

तेजाब तथा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको नियमनका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक

प्रस्तावना: तेजाब तथा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी, पैठारी, भण्डारण, ओसार पसार, प्रयोग, बिक्री वितरण तथा त्यस्तो पदार्थको विसर्जन गर्ने कार्यलाई नियमन गरी मानव तथा जीवजन्तुको स्वास्थ्य र अन्य जैविक वा गैरजैविक वस्तुलाई पर्ने प्रतिकूल प्रभावलाई निवारण गर्ने सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

संघीय संसदले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस ऐनको नाम “तेजाब तथा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ (नियमन) ऐन, २०७७” रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,—

(क) “अनुमतिपत्र” भन्नाले दफा ३ बमोजिम जारी गरिएको अनुमतिपत्र सम्झनु पर्छ ।

(ख) “अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्ति” भन्नाले अनुमतिपत्र प्राप्त गरेको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।

(ग) “अनुमतिपत्र जारी गर्ने अधिकारी” भन्नाले दफा ४ बमोजिमको अधिकारी सम्झनु पर्छ ।

(घ) “उत्पादन” भन्नाले तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको कुनै तरिकाले उत्पादन, प्रशोधन, संश्लेषण वा सृजना गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्ता पदार्थको प्याकिङ्ग वा पुनः प्याकिङ्ग गर्ने कार्यलाई समेत जनाउँछ ।

- (ड) “घातक रासायनिक पदार्थ” भन्नाले तेजाब बाहेक मानव अंग, जीवजन्तु वा जैविक वा गैरजैविक वस्तुलाई गंभीर हानि, नोक्सानी वा क्षति पुर्याउन सक्ने नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेको अन्य रासायनिक पदार्थ सम्झनु पर्छ ।
- (च) “तेजाब” भन्नाले मानव अंग, जीवजन्तु वा अन्य जैविक वा गैरजैविक वस्तुलाई जलाउने (बर्न), घातके क्षति पुर्याउने (कोरोसिभ) वा अन्य कुनै किसिमले गंभिर असर पुर्याउने अकारबोनिक तेजाब (इनअर्गानिक एसिड) जन्य रासायनिक पदार्थ सम्झनु पर्छ र सो शब्दले नाइट्रिक एसिड, सल्फरिक एसिड र हाइड्रोक्लोरिक एसिड तथा नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेको तेजाबजन्य अन्य घातक तथा ज्वलनशील रासायनिक पदार्थ समेतलाई जनाउछ ।
- (छ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।
- (ज) “मन्त्रालय” भन्नाले नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय सम्झनु पर्छ ।
- (झ) “समिति” भन्नाले दफा १५ बमोजिमको तेजाब तथा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ नियन्त्रण राष्ट्रिय अनुगमन समिति सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद-२

अनुमतिपत्र सम्बन्धी व्यवस्था

३. अनुमतिपत्र लिनु पर्ने: (१) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी, पैठारी वा बिक्री वितरण गर्न चाहने व्यक्ति तथा त्यस्तो पदार्थको तोकिएको भन्दा बढी परिमाणमा प्रयोग गर्ने व्यक्तिले यस ऐन बमोजिम अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुमतिपत्र प्राप्त गर्न चाहने व्यक्तिले देहाय बमोजिमको विवरण तथा कागजात संलग्न गरी तोकिए बमोजिमको ढाँचामा अनुमतिपत्र जारी गर्ने अधिकारी समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछः-

- (क) अनुमतिपत्र प्राप्त गर्न चाहने व्यक्तिको नाम, ठेगाना तथा सम्पर्क नम्बर,
- (ख) अनुमतिपत्र प्राप्त गर्न चाहने व्यक्तिको राष्ट्रिय परिचयपत्र वा नागरिकता वा राहदानीको प्रतिलिपि,
- (ग) कानून बमोजिम स्थापित उद्योग, व्यवसाय, फर्म वा कम्पनी दर्ताको प्रमाण र पछिल्लो आर्थिक वर्षको कर चुक्ताको प्रमाण,
- (घ) अनुमतिपत्र प्राप्त गर्न चाहेका तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको नाम,
- (ङ) अनुमतिपत्र बमोजिम निकासी वा पैठारी गर्ने मुलुक, उत्पादन वा विक्री वितरण गर्ने भए उत्पादन वा विक्री वितरण गर्ने ठाँउ,
- (च) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको समिश्रण, मात्रा लगायतको प्राविधिक विवरण (स्पेशिफिकेशन),
- (छ) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन गर्ने भएमा त्यसको अनुमानित परिमाण, स्तर र प्रकार तथा त्यसको लागि आवश्यक पूर्वाधार पूरा गरेको विवरण,
- (ज) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको पैठारी गर्ने भए त्यसको प्रयोजन र प्रयोग हुने क्षेत्र,
- (झ) उत्पादन, निकासी वा पैठारी गर्ने भए सम्बन्धित मन्त्रालयको सिफारिसपत्र,
- (ञ) तोकिए बमोजिमको अन्य विवरण ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि घरायसी प्रयोजनको लागि प्रयोग हुने तोकिएको परिणाम सम्मको तेजाबको खुद्रा बिक्री गर्ने अनुमतिपत्र लिनको लागि

सो उपदफाको खण्ड (घ), (ङ), (च), (छ), (ज) र (ञ) बमोजिमको विवरण तथा कागजात आवश्यक पर्ने छैन ।

(४) उपदफा (२) बमोजिम प्राप्त निवेदन उपर आवश्यक छानबिन गर्दा तोकिएका शर्त पूरा भएको पाइएमा दफा ४ बमोजिमको अधिकारीले निवेदकलाई तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी, पैठारी, भण्डारण, ओसार पसार वा बिक्रि वितरण गर्न त्यस्तो कार्यगर्दा पालना गर्नु पर्ने शर्त उल्लेख गरी निवेदन दिएको पन्ध्र दिन भित्र तोकिए बमोजिमको ढाँचामा अनुमतिपत्र प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

(५) अनुमतिपत्र प्राप्त गर्नका लागि लाग्ने दस्तुर तथा अनुमतिपत्र सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४. अनुमतिपत्र जारी गर्ने अधिकारी: (१) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी, पैठारी वा बिक्रि वितरणको लागि देहायको अधिकारीले देहायको अनुमतिपत्र जारी गर्न सक्नेछ:

(क) उत्पादन, पैठारी, निकासी वा भण्डारणको लागि भए गृह मन्त्रालय,

(ख) बिक्रि वितरणको लागि भए सम्बन्धित जिल्लाको प्रमुख जिल्ला अधिकारी वा निजले तोकेको जिल्ला प्रशासन कार्यालय वा अन्तर्गतको अधिकृत ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त गरेको अनुमतिपत्र कार्यान्वयन गर्दा तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको ओसार पसार गर्नु पर्ने रहेछ भने सो प्रयोजनका लागि भण्डारण गर्न र अनुमति प्राप्त व्यक्तिले पैठारी, निकासी, भण्डारण वा बिक्री वितरण गर्ने ठाँउसम्म ओसारपसार गर्न सक्नेछ ।

५. औद्योगिक प्रयोजनका लागि मात्र अनुमति दिन सकिने: यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि मन्त्रालयले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेका खास किसिमका तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ औद्योगिक प्रयोजनका लागि सम्बन्धित उद्योगलाई मात्र अनुमतिपत्र दिने व्यवस्था गर्न सकिनेछ ।

६. अनुमतिपत्रको मान्य अवधि तथा नवीकरण: (१) अनुमतिपत्रको मान्य अवधि पाँच वर्षको हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधि समाप्त हुनुभन्दा पैंतीस दिन अगावै अनुमतिपत्र नवीकरणको लागि अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले त्यस्तो अनुमतिपत्र जारी गर्ने निकाय समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको अवधिभित्र निवेदन दिन नसक्ने अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले उपदफा (२) बमोजिमको अवधि समाप्त भएको मितिले पैंतीस दिनभित्र दोब्बर दस्तुर सहित अनुमतिपत्र नवीकरणको लागि अनुमतिपत्र जारी गर्ने अधिकारी समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम प्राप्त निवेदनका सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गरी तोकिएको अधिकारीले अर्को पाँच वर्षको लागि अनुमतिपत्रको नवीकरण गरिदिन सक्नेछ ।

(५) अनुमतिपत्र नवीकरण गर्नको लागि दिईने निवेदनको ढाँचा, नवीकरणको लागि लाग्ने दस्तुर तथा अनुमतिपत्र नवीकरण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

७. अनुमतिपत्र रद्द हुने: (१) दफा ६ बमोजिम अनुमतिपत्र नवीकरण नगराएमा त्यस्तो अनुमतिपत्र स्वतः रद्द हुनेछ ।

(२) देहायको अवस्थामा अनुमतिपत्र जारी गर्ने अधिकारीले अनुमतिपत्र रद्द गर्न सक्नेछ :-

(क) अनुमतिपत्र प्राप्त गर्नको लागि पेश भएको कागजात वा विवरण झुट्टा देखिएमा,

(ख) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले यस ऐन तथा यस ऐन अर्तगत बनेको नियमावली बमोजिम पालना गर्नु पर्ने शर्तको उल्लंघन गरेमा,

(ग) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले अनुमतिपत्र रद्द गराउनको लागि निवेदन दिएमा, वा

(घ) अनुमतिपत्रमा उल्लिखित शर्तको उल्लंघन गरेको कारण यस ऐन बमोजिम सजाय पाएमा ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम अनुमतिपत्र रद्द गर्नुअघि अनुमतिपत्र जारी गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिलाई पन्ध्र दिनको समय दिई अनुमतिपत्र रद्द गर्नु नपर्ने कुनै मनासिब आधार र कारण भए सो पेश गर्नका लागि मौका दिनु पर्नेछ ।

तर उपदफा (२) को खण्ड (ग) बमोजिम अनुमतिपत्र रद्द गराउन निवेदन दिएकोमा त्यस्तो मौका दिईरहनु पर्ने छैन ।

(४) उपदफा (३) बमोजिमको अवधिभित्र कुनै जवाफ प्राप्त नभएमा वा प्राप्त भएको जवाफको आधार र कारण मनासिब नदेखिएमा अनुमतिपत्र जारी गर्ने अधिकारीले अनुमतिपत्र रद्द गर्ने निर्णय गरी सोको जानकारी सम्बन्धित अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिलाई दिनु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिमको अनुमतिपत्र रद्द गर्ने निर्णयमा चित्त नबुझेमा सम्बन्धित व्यक्तिले त्यस्तो निर्णय भएको मितिले पैंतीस दिनभित्र समिति समक्ष उजुरी दिन सक्नेछ र त्यस्तो उजुरीमा समितिले गरेको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

(६) उपदफा (३) बमोजिम कुनै अनुमतिपत्र खारेजीको प्रक्रिया प्रारम्भ भई उपदफा (४) बमोजिमको निर्णय नभएसम्मको अवधिमा त्यस्तो अनुमतिपत्र स्वतः निलम्बन भएको मानिनेछ ।

परिच्छेद-३

अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले पालना गर्नु पर्ने शर्तहरू

८. अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले पालना गर्नु पर्ने शर्तहरू: (१) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी, पैठारी, भण्डारण, ओसार पसार, प्याकिङ्ग वा पुनः प्याकिङ्ग गर्दा देहाय बमोजिमका शर्तहरूको पालना गर्नु पर्नेछ:

(क) उत्पादन, भण्डार, ओसार पसार तथा प्याकिङ्ग, पुनः प्याकिङ्ग सम्बन्धमा तोकिए बमोजिमका प्राविधिक शर्त र मापदण्ड पूरा गर्नु पर्ने,

- (ख) उत्पादन गर्दा ओसार पसार वा भण्डारको क्रममा टुटफुट नहुने, चुहावट नहुने र राखिएको भाँडोबाट बाहिर नआउने गरी सुरक्षित र उपयुक्त बोत्तल, कन्टेनर वा प्याकेटमा बन्दी गरी प्याकेजिङ गर्नु पर्ने,
- (ग) उत्पादन गर्दा विक्री गरिने भाडो, कन्टेनर, प्याकेटमा प्रयोग विधि उल्लेख गर्ने,
- (घ) खुद्रा बिक्री वितरण गर्दा विक्री गरिने भाडो, कन्टेनर वा प्याकेट तोकिए बमोजिमको गुणस्तर र आकारमा हुनु पर्ने,
- (ङ) खुद्रा रुपमा घरायसी प्रयोजनको लागि प्रयोग हुने तेजाबको तोकिएको परिमाण भन्दा बढी परिमाणमा प्याकेटमा राख्न वा सिलबन्दी नगरी बोटलिङ गर्न नहुने तथा तेजाब वा घातक रासायनिक पदार्थ खुद्रा विक्री गर्दा यस ऐन बमोजिमको मापदण्ड पूरा गर्नुपर्ने,
- (च) भाँडोमा सजिलै खोल्न नसकिने गरी सुरक्षित तवरले शिलबन्दी गर्नु पर्ने,
- (छ) तोकिएको भन्दा बढी परिमाणमा तथा खुल्ला वा शिलबन्दी खोलेर खुद्रा बिक्री नगर्ने,
- (ज) आफूले उत्पादन, निकासी पैठारी, बिक्री वितरण गरेको तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको मौज्जात तथा क्रेताको विवरण र परिमाण र प्रकार खुल्ने गरी अभिलेख राख्ने,
- (झ) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको खरिद, बिक्री तथा तत् सम्बन्धी कागजात र अभिलेख अद्यावधिक राख्ने,
- (ञ) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको प्राविधिक विवरण खुल्ने गरी कागजात राख्नु पर्ने,
- (ट) कुनै तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी पैठारी तथा ओसार पसार र बिक्री गर्दा प्रचलित कानूनबाट पालना गर्नु पर्ने गरी कुनै शर्त निर्धारण गरेकोमा त्यस्तो शर्तको पालना गर्ने,

(ठ) औद्योगिक प्रयोजनका लागि प्राप्त गरेको तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ भए जुन प्रयोजको लागि अनुमति प्राप्त गरेको हो सोही प्रयोजनमा प्रयोग गर्ने,

(ड) तोकिए बमोजिमका अन्य शर्तहरू ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका शर्तको अतिरिक्त तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी पैठारी तथा ओसार पसार र बिक्रिको लागि फरक-फरक शर्त तोक्न सकिनेछ ।

(३) तोकिएको खास किसिमका तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको तोकिएको परिमाण भन्दा बढी परिमाणमा ढुवानी गर्दा सुरक्षा निकायसँग समन्वय गरी सुरक्षाका साथ ढुवानी गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(४) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको भण्डारण गर्दा आग लागि हुनबाट वा विष्फोट हुनबाट जोगाउन प्राविधिक रूपले आवश्यक पर्ने सुरक्षा व्यवस्थाको पालना गरी उपयुक्त र सुरक्षित रूपमा भण्डारण गर्नु पर्नेछ ।

(५) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ राखिएको बोत्तल, कन्टेनर वा प्याकेटको आकार प्रकार तथा रंग आम रूपमा प्रयोग गरिने पिउने पानी, दुध तथा दुधजन्य पदार्थ, हल्का पेय पदार्थ, मदिराजन्य पदार्थको लागि प्रयोग गरिने आकार र प्रकारको भाँडा, बोत्तल वा प्याकमा रहन नहुने र त्यस्तो पदार्थ जस्तो देखिने गरी प्याकिङ्ग गर्न सकिने छैन ।

९. चेतावनीमूलक सन्देश तथा चित्र उल्लेख गर्नु पर्ने: (१) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादकले त्यस्तो पदार्थको बट्टा, प्याकेट वा बोत्तलको प्याकेजिङ्ग र लेबुलको बाहिरी भागमा खतराको सूचना जनाउने गरी समितिले निर्धारण गरे बमोजिमको चेतावनीमूलक सन्देश र खतरा जनाउने चित्र प्रष्ट रूपमा देख्ने र बुझ्ने गरी नेपाली भाषामा अङ्कित गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको मापदण्ड पूरा नभएको तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको बिक्रि वितरण गर्न सकिने छैन ।

१०. विवरण पेश गर्नु पर्ने: (१) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले आफूले उत्पादन, पैठारी वा निकासी गरेको तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको तोकिए बमोजिमको विवरण प्रत्येक छ महिनामा सम्बन्धित प्रमुख जिल्ला अधिकारी मार्फत वा सोझै अनुमतिपत्र जारी गर्ने अधिकारी समक्ष पठाउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको प्रतिवेदन पेश नगरेमा अनुमतिपत्र दिने अधिकारीले पाँच हजारदेखि बीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नेछ ।

११. बिक्री वितरण तथा प्रदर्शनमा बन्देज: (१) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्ति वा अन्य कुनै विक्रेताले अठार वर्ष उमेर पूरा नभएको व्यक्तिलाई तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ बिक्री वितरण गर्न वा गर्न लगाउन वा निःशुल्क वितरण गर्न वा गराउन सक्ने छैन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको प्रयोजनको लागि विक्रेताले कुनै क्रेताको उमेरको बारेमा यकिन हुन चाहेमा निजसँग आवश्यक प्रमाण माग गर्न सक्नेछ र त्यसरी माग गरेको प्रमाण देखाउन इन्कार गर्ने वा नदेखाउने व्यक्तिलाई तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ बिक्री वितरण गर्न सकिने छैन ।

(३) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको बट्टा, प्याकेट वा बोत्तल सिलबन्दी वा बन्दी रूपमा बिक्री गर्नु पर्नेछ र त्यसलाई फोडी वा खोली खुल्ला रूपमा वा अर्को बट्टा वा भाँडोमा खन्याई वा राखी वा अन्य कुनै प्रकारले उत्पादन गर्दा प्याकेजिङ गरिएको भन्दा फरक रूपमा बिक्री गर्न सकिने छैन ।

(४) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले बिक्री स्थलमा तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ बिक्रीको लागि राख्दा खरिद कर्ता वा अन्य व्यक्तिको सहज पहुँच नहुने गरी तथा त्यस्तो पदार्थको विशेष संरक्षण गरी राख्नु पर्नेछ ।

१२. बिक्रीको अभिलेख राख्नु पर्ने: (१) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको बिक्री गर्दा खरिदकर्ताको नाम, थर ठेगाना, सम्पर्क नम्बर, मिति खरिद गरेको त्यस्तो पदार्थको नाम तथा परिमाण र प्रयोजन खुलाई तोकिए बमोजिमको ढाँचामा बिक्रीको अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा तोकिएको परिमाण भन्दा बढी तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको प्रयोग हुने प्रयोगशाला, अनुसन्धानशाला, शैक्षिक संस्था, कार्यशाला, वर्कशप वा धातुका गहना बनाउने फर्म, कम्पनी वा व्यक्तिको प्रयोजनको लागि त्यस्तो पदार्थ बिक्रि गर्दा सम्बन्धित प्रयोगशाला वा शैक्षिक संस्था वा त्यस्तो फर्म, कम्पनी वा व्यक्तिको पत्रको आधारमा सो उपदफा बमोजिम अभिलेख राखी बिक्रि गर्नु पर्नेछ ।

(३) उदफा (२) बमोजिमका अनुसन्धानशाला, प्रयोगशाला, शैक्षिक संस्था, व्यक्ति, फर्म वा कम्पनीले तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको दुरुपयोग नहुने र त्यस्तो अनुसन्धानशाला, प्रयोगशाला, संस्था, फर्म वा कम्पनीमा कार्यरत कुनै पनि व्यक्ति जोखिममा नपर्ने गरी भण्डारण गर्नुपर्नेछ ।

(४) उपदफा (२) बमोजिमका अनुसन्धानशाला, प्रयोगशाला वा संस्थाले तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको प्रयोग भएको परिमाणको अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिमको बिक्रिको अभिलेख बिक्रि भएको मितिले एक वर्षसम्म राख्नु पर्नेछ ।

(६) यस दफा बमोजिमको अभिलेख, राख्नु पर्ने विवरण नराखेको पाइएमा सम्बन्धित प्रमुख जिल्ला अधिकारीले दश हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नेछ ।

१३. पैठारी गर्नु अघि स्वीकृति लिनु पर्ने: (१) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ पैठारी गर्नु अघि देहायको विवरण खुलाई स्वीकृतिको लागि मन्त्रालयमा निवेदन दिनु पर्नेछ:-

(क) पैठारीकर्ताको नाम, ठेगाना तथा सम्पर्क नम्बर,

(ख) पैठारीकर्ताको अनुमतिपत्र नम्बर र बहाल रहने अवधि

(ग) पैठारी गर्न चाहेको तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको विवरण र परिमाण,

(घ) पैठारीको प्रयोजन,

(ड) पैठारी हुने नाका वा भन्सार विन्दु ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन परेको मितिले सात दिनभित्र समितिले निवेदकलाई तोकिए बमोजिमको ढाँचामा स्वीकृति दिनेछ ।

(३) मन्त्रालयले यस दफा बमोजिम स्वीकृति प्राप्तको लागि निवेदन दिने तथा स्वीकृति दिने व्यवस्था विद्युतिय माध्यमबाट समेत गर्न सकिने गरी व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

१४. तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको नष्ट वा विसर्जन गर्ने: (१) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको नष्ट गर्दा वा विसर्जन गर्दा मानव, पशुपन्छी, जलचर, बोट बिरुवा वा अन्य जैविक वा गैरजैविक वस्तु तथा वातावरणमा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी गर्नु पर्नेछ ।

(२) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको फोहोर तथा सोको कन्टेनर नष्ट गर्नु पर्दा त्यस्तो पदार्थको प्रकृतिका आधारमा छुट्टाछुट्टै विसर्जन गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि यस ऐनबमोजिम अनुमतिपत्र लिनु पर्ने कुनै तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थजन्य फोहोरको विर्जन वा नष्ट गर्ने सम्बन्धमा प्रचलित कानूनमा व्यवस्था भएकोमा सोही बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-४

समिति तथा उपसमिति सम्बन्धी व्यवस्था

१५. केन्द्रीय तेजाब नियन्त्रण समिति: (१) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको नियन्त्रण गर्न वा गराउन राष्ट्रिय स्तरमा एक तेजाब तथा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ अनुगमन समिति रहनेछ ।

(२) समितिमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरू रहनेछन्:-

(क) मन्त्रालयको सहसचिव –अध्यक्ष

(ख) प्रतिनिधि, (प्राविधिक) उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय –सदस्य

(ग) प्रतिनिधि, (प्राविधिक) वन तथा वातावरण मन्त्रालय –सदस्य

(घ) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ सम्बन्धी

कम्तीमा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त गरी कम्तीमा पाँच वर्ष

वा सो भन्दा बढी सम्बन्धित क्षेत्रमा काम गरेका

व्यक्तिहरूमध्येबाट मन्त्रालयले मनोनयन गरेको एक

जना महिला

–सदस्य

(ङ) मन्त्रालयको सम्बन्धित शाखाको उपसचिव –सदस्य सचिव

(३) उपदफा (२) को खण्ड (घ) बमोजिम मनोनीत सदस्यहरूको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।

(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उपदफा (२) को खण्ड (घ) बमोजिम मनोनीत कुनै सदस्यले समितिको हित विपरीत कुनै कार्य गरेमा वा समितिको काम कारबाहीमा वेवास्ता गरेका निजको पदावधि पूरा नहुँदै मन्त्रालयले निजलाई हटाउन सक्नेछ ।

तर यसरी हटाउनु अघि निजलाई सफाई पेश गर्ने मनासिब माफिकको मौका दिनु पर्नेछ ।

१६. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

(क) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको व्यवस्थापनको लागि आवश्यक पर्ने नीति निर्धारण सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई आवश्यक सुझाव उपलब्ध गराउने,

(ख) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको सुरक्षित उपयोग, त्यस्ता पदार्थको प्रयोग गर्दा अघुनाउनु पर्ने सावधानि तथा दुर्घटना भएको

अवस्थामा क्षति कम गर्न गर्नु पर्ने उपायको बारेमा सचेतनमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने,

(ग) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ नष्ट गर्ने कार्यविधि र मापदण्ड बनाउने,

(घ) तोकिए बमोजिमका अन्य काम गर्ने गराउने ।

१७. समितिको बैठक: (१) समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।

(२) समितिको बैठक समितिको अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ ।

(३) समितिको कूल सदस्य संख्याको पचास प्रतिशतभन्दा बढी सदस्यहरू उपस्थित भएमा समितिको बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(४) समितिको बैठकको अध्यक्षता समितिको अध्यक्षले गर्नेछ ।

(५) समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा समितिको अध्यक्षले निर्णायक मत दिनेछ ।

(६) समितिको निर्णय समितिको अध्यक्ष र सदस्य सचिवबाट प्रमाणित हुनेछ ।

(७) समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषयको विशेषज्ञलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(८) समितिको बैठक भिडियो कन्फ्रेसिडबाट समेत गर्न सकिनेछ ।

(९) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

१८. विद्युतिय अभिलेख प्रणालीको विकास गर्ने: (१) समितिले तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी पैठारी, भण्डारण, ओसार पसार तथा बिक्रि वितरण सम्बन्धी अद्यावधिक विवरण अनलाईनमानै उपलब्ध गराउनको लागि आवश्यक विद्युतिय प्रणालीको विकास गरी लागू गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम विकास गरिएको विद्युतिय प्रणालीमा मन्त्रालयले अनुमतिपत्र जारी गर्ने अधिकारी, अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्ति तथा उपसमितिलाई आवश्यकता अनुसार पहुँच दिनेछ ।

(३) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले उत्पादन, निकासी, पैठारी, भण्डारण, ओसार पसार तथा बिक्रि वितरण गरेको तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको तोकिए बमोजिमको विवरण उपदफा (१) बमोजिमको विद्युतिय प्रणालीमा उपलब्ध गराउनु वा प्रविष्टि गराउनु पर्नेछ ।

१९. जिल्ला तेजाब नियन्त्रण समिति: (१) प्रत्येक जिल्लामा तेजाब तथा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको नियन्त्रण गर्न जिल्ला तेजाब नियन्त्रण समिति रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरू रहनेछन्:-

(क) सम्बन्धित प्रमुख जिल्ला अधिकारी वा निजले तोकेको जिल्ला प्रशासन कार्यालयको अधिकृत	-संयोजक
(ख) नेपाली सेनाका अधिकृत प्रतिनिधि	-सदस्य
(ग) जिल्ला प्रहरी कार्यालयको अधिकृत प्रतिनिधि	-सदस्य
(घ) जिल्ला स्थित घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय संग सम्बन्धित प्रमुख	-सदस्य
(ङ) आन्तरिक राजस्व कार्यालयका अधिकृत प्रतिनिधि	-सदस्य

(३) उपदफा (२) बमोजिमको समितिको बैठक तथा तत्सम्बन्धी कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२०. जिल्ला तेजाब नियन्त्रण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: दफा १९ को उपदफा (१) बमोजिमको समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) जिल्ला भित्रका अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी, पैठारी, भण्डारण, ओसार पसार

वा बिक्री वितरण गर्दा यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावलीको व्यवस्था तथा अनुमतिपत्रको शर्तको पालना भए नभएको सम्बन्धमा निरिक्षण तथा अनुगमन गरी समितिलाई प्रतिवेदन गर्ने,

(ख) विसर्जन गर्नु पर्ने तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको यस ऐन बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गराई विसर्जन गर्ने गराउने,

(ग) तोकिए बमोजिमका अन्य काम गर्ने ।

२१. प्रतिवेदन पेश गर्ने: समितिले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन महिना भित्र तोकिए बमोजिमको विवरण खुलाई मन्त्रालयमा प्रतिवेदन पेश गर्नेछ ।

परिच्छेद-५

कसूर, सजाय र क्षतिपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था

२२. कसूर गरेको मानिने: कसैले देहायका कुनै कार्य गरे वा गराएमा यस ऐन बमोजिमको कसूर गरेको मानिनेछ:-

(क) दफा ३ बमोजिम अनुमतिपत्र नलिई तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी, पैठारी, भण्डारण, ओसार पसार वा बिक्री वितरण गरेमा, वा दफा १३ बमोजिम स्वीकृति नलिई पैठारी गरेमा,

(ख) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्ति वा विक्रेताले दफा ८ बमोजिम निर्धारण गरिएका शर्तको पालना नगरेमा,

(ग) दफा ९ बमोजिम बट्टा, प्याकेट वा बोत्तलको प्याकेजिङ्ग गर्दा लेबुलको बाहिरी भागमा उल्लेख गर्नु पर्ने चेतावनीमूलक सन्देश र खतरा जनाउने चित्र उल्लेख नगरेमा,

(घ) दफा ११ विपरीत बिक्री वितरण गरेमा,

- (ड) दफा १४ विपरित विसर्जन वा नष्ट गरेमा,
- (च) यो ऐन विपरीत हुने गरी अन्य कुनै काम गरेमा ।

२३. सजाय: दफा २२ बमोजिमको कुनै कसूर गरेमा देहाय बमोजिमको सजाय हुनेछः-

- (क) खण्ड (क) बमोजिमको कुनै कसूर गरेमा पचास हजारदेखि एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना वा छ महिनासम्म कैद वा दुवै सजाय,
- (ख) खण्ड (ख) बमोजिमको कुनै कसूर गरेमा दश हजारदेखि पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना,
- (ग) खण्ड (ग) बमोजिमको कसूर गरेमा पचास हजारदेखि एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना,
- (घ) खण्ड (घ), (ड) वा (च) बमोजिम कसूर गरेमा पाँच हजारदेखि बीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना ।

२४. क्षतिपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था: (१) यस ऐन विपरीत तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी, पैठारी, ओसार पसार, भण्डारण, बिक्री वितरण वा विसर्जन गरेको वा यस ऐन बमोजिम पालना गर्नुपर्ने शर्त पालना नगरेको कारणबाट कुनै दुर्घटना भई कसैको जीउ, ज्यान वा शारीरिक अङ्ग वा सम्पत्तिमा हानी, नोक्सानी वा क्षति भएमा सम्बन्धित व्यक्तिले त्यस्तो कामबाट पीडितलाई वा निजको मृत्यु भइसकेको भए निजको हकवालालाई मनासिव क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको क्षतिपूर्ति पीडित वा निजको मृत्यु भइसकेको भए निजको हकवालाको उजुरी बमोजिम सम्बन्धित प्रमुख जिल्ला अधिकारीले भराइदिनु पर्नेछ ।

(३) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कुनै अदालतमा दायर भएको मुद्दाको क्षतिपूर्तिको हकमा सोही अदालतको फैसला बमोजिम हुनेछ ।

२५. जफत गरिने: (१) दफा २२ को खण्ड (क) बमोजिम कसूरदारलाई सजाय भएमा पैठारी गरिएको तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ सम्बन्धित प्रमुख जिल्ला अधिकारीले जफत गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम जफत गरिएको तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ मुद्दा हेर्ने अधिकारीको आदेश बमोजिम अन्य अनुमतिप्राप्त व्यक्तिलाई प्रचलित बजार मूल्यमा विक्री गरी मुद्दाको अन्तिम किनारा नलागेसम्म धरौटीमा राख्न सकिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम विक्री हुन नसकेमा त्यसको सुरक्षित रूपमा भण्डारण वा विसर्जन गर्न सकिने भए विसर्जन गरी, विसर्जन गर्दा लाग्ने खर्च सम्बन्धित व्यक्तिलाई अशुल गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-६

विविध

२६. मुद्दा हेर्ने अधिकारी: (१) दफा २२ को खण्ड (क) बमोजिम सजाय हुने मुद्दा मध्ये निकासी वा पैठारीको शुरु कारवाही र किनारा गर्ने अधिकार सम्बन्धित भन्सार अधिकृतलाई हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) मा लेखिए देखि बाहेका यस ऐन अन्तर्गतका अन्य कसूर सम्बन्धी मुद्दाको शुरु कारवाही र किनारा गर्ने अधिकार सम्बन्धित जिल्लाको प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम दायर हुने मुद्दाको अनुसन्धान सम्बन्धित भन्सार अधिकृतले तोकेको सम्बन्धित कार्यालयको कम्तीमा राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणीको कर्मचारीले गर्नेछ ।

२७. पुनरावेदन: दफा २६ बमोजिम मुद्दा हेर्ने अधिकारीले गरेको निर्णयमा चित्त नबुझ्ने व्यक्तिले पैंतीस दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

२८. प्रचलित कानून बमोजिम सजाय हुने: यस ऐन अन्तर्गतको कुनै कसूर वा कार्य प्रचलित कानून बमोजिम दण्डनीय हुने रहेछ भने त्यस्तो कसूरमा कानून बमोजिम कारवाही र सजाय गर्न यस ऐनले बाधा पुर्याएको मानिने छैन ।

२९. नेपाल सरकार वादी हुने: यस ऐन अन्तर्गतको मुद्दा नेपाल सरकार वादी हुनेछ र त्यस्तो मुद्दा मुलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४ को अनुसूची १ मा समावेश भएको मानिनेछ ।

३०. अनुगमन तथा निरीक्षण सम्बन्धी व्यवस्था: (१) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी, पैठारी, भण्डारण, ओसार पसार वा बिक्रि वितरण गर्दा यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत पालन गर्नु पर्ने शर्त तथा मापदण्डको पालना भए नभएको, सुरक्षित तवरको व्यवस्था गरिए नगरिए सम्बन्धमा आवश्यकता अनुसार समितिले र जिल्लास्तरमा दफा १९ बमोजिमको समितिले आवश्यक अनुगमन तथा निरीक्षण गर्नु वा गराउनु पर्नेछ ।

(२) तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी, पैठारी, भण्डारण, ओसार पसार वा बिक्रि वितरण सम्बन्धमा आफ्नो जिल्लाभित्र प्रमुख जिल्ला अधिकारीले अनुगमन तथा निरीक्षण गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने अधिकारीले तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, निकासी, पैठारी, भण्डारण, ओसार पसार वा बिक्रि वितरण सम्बन्धमा पालना गर्नु पर्ने शर्त पालना नगरेकोमा तत्काल त्यस्तो शर्त पालना गर्न लगाउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षण गर्दा कसैले यस ऐन बमोजिम कसूर हुने कार्य गरेको पाइएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई कारबाहीको लागि अनुसन्धान गर्ने अधिकारीलाई जानकारी दिनु पर्नेछ ।

३१. सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने: नेपाल सरकारका सम्बन्धित निकाय, प्रदेश सरकार, समिति वा स्थानीय तहले तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको प्रयोग गर्दा अबलम्बन गर्नु पर्ने सावधानी तथा सुरक्षा सतर्कता, कुनै दुर्घटना भएको अवस्थामा क्षति कम गर्न गर्नु पर्ने प्राथमिक उपायहरू, तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको प्रयोगबाट हुनसक्ने क्षति समेतको विषयमा आवश्यक सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन वा प्रचार प्रसार गर्न सक्नेछ ।

३२. नियम बनाउने अधिकार: यस ऐनको कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकारले आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ ।

३३. मापदण्ड बनाउने: मन्त्रालयले तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थको उत्पादन, भण्डारण, ढुवानी, विक्री वितरण वा विसर्जनका सम्बन्धमा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावलीको अधीनमा रही आवश्यक मापदण्ड बनाउन सक्नेछ ।
३४. संक्रमणकालीन व्यवस्था: यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि यो ऐन प्रारम्भ हुदाँका वखत तेजाब वा अन्य घातक रासायनिक पदार्थ पैठारी, निकासी, उत्पादन, ढुवानी वा विक्री वितरण गरिरहेका व्यक्तिले यो ऐन प्रारम्भ भएको दुई महिनाभित्र त्यस्तो काम गरिरहेको जानकारी दफा ४ बमोजिमको अधिकारीलाई दिई तीन महिनाभित्र अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ ।